

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Трохимець Олени Іванівни
на дисертаційну роботу Федірця Олега Володимировича
на тему: “Розвиток агропродовольчої сфери як соціально-економічної
системи: теорія, методологія, практика”,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством**

Актуальність теми дослідження. Розвиток сільських територій та добробут їх жителів залежить не лише від ефективності відповідної політики держави і органів місцевого самоврядування, але й від соціально-економічної активності суб'єктів господарювання. Особливої актуальності набуває практична розробка та реалізація принципів і моделей розвитку агропродовольчої сфери на новій теоретичній основі, яка би враховувала специфіку нинішнього етапу економічних перетворень.

Механізм розвитку, що діяв до цього часу, вичерпав себе, а новий і досі не сформовано остаточно. Суперечності, які впливають на аграрні відносини, у сучасних умовах виступають бар'єрами на шляху забезпечення ефективного функціонування ринкової економічної системи. Діючий нині механізм соціально-економічного розвитку агропродовольчої сфери не повністю відповідає новітнім потребам удосконалення економічних відносин.

Агропродовольча сфера сьогодні є основою формування та нарощування експортного потенціалу, забезпечення продовольчої безпеки країни та вирішення актуальних соціально-економічних завдань розвитку сільських територій. Це стратегічним вектором подальшого розвитку національної економіки, зокрема у контексті активізації євроінтеграційних трансформацій. Це спричиняє науковий інтерес до обраної теми дослідження Федірця О.В. і обумовлює її актуальність.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і

рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна. Оцінка змісту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що здобувач володіє теоретично і практично різними методами дослідження в аграрній економіці та управлінні, а публікації в наукових виданнях здобувача за темою свідчать про достатню обґрунтованість і достовірність отриманих наукових результатів та зроблених висновків і пропозицій. Звертає на себе увагу не лише широка наукова ерудиція автора у сфері економіки та управління національним господарством, а й нестандартність підходів до викладення основних положень дисертації, що обумовило її прикладний характер та глибину теоретичного й методологічного обґрунтування питань розвитку агропродовольчої сфери.

Зміст дисертаційної роботи охоплює ключові аспекти теми. Висновки, пропозиції та рекомендації, отримані автором в процесі дослідження є достатньо обґрунтованими. Основні положення та результати дослідження оприлюднено автором на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах.

Найбільш вагомими результатами, що характеризуються новизною та розкривають глибину, складність, масштабність, повноту та суть наукового дослідження, є наступні положення, трактування та ідеї:

- вперше розроблено модель парадигми, як уявлення про предмет розгляду, на рівні держави, місцевого самоврядування, транснаціональних компаній, агрохолдингів, малого і середнього бізнесів (фермерів) а також населення з урахуванням впливу каталізаторів та принципів формування соціально-економічного розвитку кожної з систем;

- вперше запропоновано концепцію розвитку суб'єктів агропродовольчої сфери як соціально-економічної системи, в основу якої покладено: принципи інклюзивної економіки з обов'язковим збереженням сталих пропорцій між функціональними складовими і їх збалансуванням; стан стійкості при трансформації економічних, соціальних і екологічних складових; інноваційну діяльність в якості джерела соціально-економічного

розвитку їх потенціалу;

- вперше запропоновано механізм управління соціально-економічним розвитком суб'єктів агропродовольчої сфери, що має включати: керуючого суб'єкта, представленого власниками та менеджерами, який, використовуючи управлінський вплив, забезпечує рух керованого об'єкта у відповідному напрямку; структуру управлінського впливу як сукупність цілей, законів, методів, принципів і функцій, які у взаємодії можуть бути реалізовані в рамках економічного, соціального, екологічного та інклюзивного напрямків розвитку агропродовольчої сфери;

- обґрунтовано інструментарій забезпечення соціально-економічного розвитку підприємств агропродовольчої сфери, що охоплює інституційну та організаційну структури, фінансування інноваційних розробок, методи аналізу та моделі, нормативно-правову базу, наукову складову, інтелектуальні права та мотивацію;

- удосконалено підходи до формування змісту трансформації розвитку агропродовольчої сфери, що враховує суспільні зміни, рівень відкритості та транспарентності населення, властивості інклюзивного суспільства як нового якісного стану розвитку соціально-економічних систем у просторово-часовому вимірі та визначено ключові елементи, які слугують передумовою досягнення соціально-економічної рівності, захисту навколишнього середовища та поліпшення добробуту всіх верств населення;

- удосконалено методичний підхід до забезпечення вибору стратегій розвитку діяльності суб'єктів агропродовольчої сфери, який передбачає обґрунтування її вибору на основі реалізації послідовності етапів: уточнення цілей, оцінка потенціалу, визначення параметрів функціонування підприємства, виходячи із рівня результативності його діяльності, оцінка структури рослинництва та тваринництва, визначення сукупності критеріїв й аналіз стратегічних альтернатив, вибір стратегії, деталізація стратегії як сукупності управлінських дій, обґрунтування ресурсного забезпечення реалізації стратегії;

- удосконалено механізм формування енергетичної стратегії господарських суб'єктів агропромислової сфери, що доповнюється визначенням впливу прямих і непрямих чинників зовнішнього середовища на організацію управління підприємством, врахування чинників внутрішнього середовища та проведенням енергетичного аудиту;

- удосконалено систему показників оцінювання стану соціально-економічного розвитку аграрних підприємств, яка має враховувати фактори часу та матеріальні витрати на впровадження управлінських рішень щодо усунення виявлених невідповідностей у забезпеченні та підтримці соціально-економічного розвитку; комплекс показників встановлення певного періоду часу для настання позитивного економічного ефекту від впроваджених методів та технологічних рішень в управлінні розвитком агропродовольчої сфери;

- удосконалено класифікацію загроз розвитку соціально-економічних систем агропродовольчої сфери, що має доповнюватися за ознаками: політичні – як протиріччя національного суверенітету та глобалізації; правові – глобальне регулювання міжнародних відносин; інноваційні – розвиток інфраструктури, нові технології, устаткування, сорти рослин та види тварин;

- удосконалено класифікацію стратегій економічного розвитку агропродовольчої сфери, яка доповнена типами стратегій першопрохідця та синергізму; розширена характеристика стратегій за рахунок таких груп як характер розвитку виробництв (обмеженого зростання, скорочення), рівнем забезпечення продуктами харчування (ввезення, вивозу, самозабезпечення), рівнем конкуренції (орієнтація на виробництво однорідної продукції, диференціацію товарів і ринку, штучного старіння продукції);

- дістали подальший розвиток теорія системного підходу в управлінні соціально-економічним розвитком аграрних формувань в частині, що передбачає використання сукупності механізмів і методів впливу суб'єкта управління на об'єкт, який розглядається як цілісність

взаємопов'язаних елементів таким чином, щоб найбільш ефективно використати наявну взаємозалежність та взаємообумовленість для досягнення множини цілей агропродовольчої сфери, зокрема економічних, соціальних та екологічних;

- дістала подальший розвиток характеристика ключових ознак соціально-економічного розвитку агропродовольчої сфери, в напрямі їх розмежування за наступними групами: економічні (стабільна і позитивна динаміка прибутковості, використання ресурсів, політика ресурсозбереження, використання досягнень НТП); соціальні (компетентність та соціальна захищеність персоналу, реалізація соціальних проектів та підтримка сталих зв'язків із стейкхолдерами); екологічні (використання ресурсів, протидія негативним чинникам та мінімізація негативного впливу на навколишнє середовище);

- дістали подальший розвиток рекомендації інклюзивної трансформації суб'єктів агропродовольчої сфери, яка в процесі удосконалення соціо-економічного середовища передбачає ряд змін на макрорівні (введення «соціального податку» залежно від земельної площі, фінансування енергетичної та логістичної інфраструктури, стимулювання створення нових робочих місць та соціальної інфраструктури через надання податкових пільг) та мікрорівні (сплата податків за місцем ведення бізнесу, партнерські угоди з громадами та соціальна відповідальність, органічне виробництво, відмова від вирощування монокультур).

Висвітлені у дисертації наукові положення, висновки і рекомендації повністю вирішують поставлений автором перелік завдань та визначають досягнення мети наукового дослідження.

Значимість результатів дослідження для науки та практики. Наукова значимість дисертації Федірця О.В. полягає в тому, що були розроблені теоретичні, методологічні, методичні положення щодо розвитку агропродовольчої сфери як соціально-економічної системи.

Практична цінність сформульованих автором наукових положень,

висновків та рекомендацій підтверджується використанням їх в роботі Департаменту агропромислового розвитку Полтавської ОДА (довідка № 01-24/248 від 11.08.2021 р.), Департаменту агропромислового розвитку Запорізької ОДА (довідка № 0489/01-00 від 26.03.2021 р.), постійної комісіїю Полтавської обласної ради з питань освіти, науки та культури (довідка № 01-24/248 від 11.04.2021 р.), Виконавчого комітету Решетилівської міської ради (довідка № 01-26/4259 від 25.08.2021 р.), С(Ф)Г «Сад» Полтавської області (довідка про впровадження № 42 від 3.12.2020 р.); ТОВ «ПАФ Гарант» Полтавської області (довідка № 98 від 23.12.2020 р.), ПП «Ручки-Агро» Полтавської області (довідка № 12/1 від 20.01.2021 р.); С(Ф)Г «Івко В.І.» Полтавської області (довідка № 14 від 9.02.2021 року), Запорізькій обласній організації Товариства «Знання» України (довідка № 37 від 22.04.2021 р.), Полтавської державної аграрної академії (довідка про впровадження № 01-11/59 від 04.08.2021 р.).

Повнота викладення положень дисертації в опублікованих працях. Основні положення дисертаційної роботи відображено у 79 наукових працях загальним обсягом 25,54 ум. др. арк., у т.ч. у 31 статтях у наукових фахових виданнях (8,17 ум. др. арк.), 3 – у зарубіжних та вітчизняних періодичних виданнях, включених до міжнародних науково-метричних баз Scopus та Web of Science (2,0 ум. др. арк.), 12 колективних монографіях (13,11 ум. др. арк.) та 24 тезах доповідей (4,11 ум. др. арк.).

Зміст автореферату розкриває базові положення, висновки і пропозиції, що наведено в дослідженні. Характер видань і зміст наукових праць відповідають вимогам атестаційної колегії МОН України, пропонованим для повноти висвітлення отриманих результатів дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи. Враховуючи достатній рівень обґрунтованості переважної більшості

теоретичних та методологічних питань, висновків, рекомендацій та пропозицій, слід відзначити певні недоліки, окремі дискусійні та недостатньо аргументовані положення.

1. На стор. 250 (табл. 3.23) автор наводить основні результативні показники діяльності суб'єктів господарювання агропродовольчої сфери України. Окрім іншого, представлена кількість найманих працівників в динаміці, що свідчить про систематичне їх скорочення в середньому на 5% в рік. При цьому у пропозиціях здобувач багато уваги приділяє пропозиціям із підвищення рівня добробуту сільського населення, проте питанню скорочення сільського населення приділено недостатню увагу.

2. В підрозділі 5.1 (стор. 352) дисертант систематизує напрями удосконалення інвестиційної політики в рамках формування механізму збалансованого розвитку агропродовольчої сфери як соціально-економічної системи, зокрема удосконалення загального (митного, податкового, земельного, корпоративного) та спеціального законодавства; врегулювання суперечок комерційного характеру між суб'єктами інвестиційного процесу тощо. При цьому бажано було б більш конструктивно і розгорнуто зупинитися на питанні гарантування державного захисту приватних інвестицій.

3. Не можна погодитися з тим, що структура формування та реалізації регіональної інвестиційної політики може бути представлена у вигляді трьох взаємопов'язаних блоків виключно регіонального рівня (рис. 5.4, стор. 356). Обов'язковими елементами даної структури мають бути впливи держави, окремих громад, інших регіонів, інших зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів.

4. Безумовно цікавими є пропозиції дисертанта щодо пріоритетних напрямків реалізації інвестиційної політики в Полтавському регіоні (рис. 5.5, стор. 359). Проте, не є зрозумілим: чи дані пропозиції можна масштабувати на інші регіони України або Європи. До цього ж дані схема зображення даних пропозицій має доволі адміністративний характер.

Бажано було сконцентрувати увагу на ролі місцевих громад та, відповідно, наявності зворотніх зв'язків в самій схемі.

5. На стор. 363 (підрозділ 5.1) здобувачем виділено ключові напрями соціально-економічної трансформації мезоконтуру, зокрема соціально-економічний розвиток сільських територій; розвиток локальних (крафтових) агропродовольчих бізнесів; впровадження соціально-економічних бізнес-моделей в агропродовольчій сфері; впровадження механізмів технологічного та ресурсного удосконалення; впровадження механізмів фінансової взаємодії; розвиток кооперації в агропродовольчій сфері. При цьому бажано було б сконцентрувати увагу на наслідках впровадження ринку землі сільгосппризначення.

6. Досить системно на рис. 5.10 (стор 373) представлено алгоритм розробки стратегії розвитку аграрної сфери, зокрема заслуговує на позитивну оцінку підхід щодо аналізу зовнішнього середовища галузей аграрної сфери та аналіз внутрішніх ресурсів аграрної сфери. При цьому, на мій погляд, замало уваги сконцентовано на факторах глобалізації та досягненні цілей сталого розвитку агропродовольчої сфери як соціально-економічної системи.

7. У дисертації є помилки стилістичного характеру, невдалі назви таблиць та рисунків.

Слід зазначити, що наведені зауваження не знижують наукової та практичної цінності дисертаційної роботи Федірця О.В. та не відображаються на загальній високій оцінці роботи, яка значним чином, принаймні в теоретичному і методологічному плані, є актуальною у розробці проблематики визначеного напрямку досліджень.

Висновок про відповідність дисертації вимогам МОН України.
Дисертаційна робота Федірця Олега Володимировича виконана на актуальну тему і достатньо повно відображає сутність отриманого при виконанні дослідження нового вирішення сформульованої наукової проблеми. Одержані результати в достатній мірі обґрунтовані і достовірні.

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертаційної роботи. Таким чином, дисертація Федірця Олега Володимировича «Розвиток агропродовольчої сфери як соціально-економічної системи: теорія, методологія, практика», у якій отримані нові науково-обґрунтовані результати, що вирішують важливу наукову проблему та мають вагомe значення для підвищення ефективності соціально-економічного розвитку агропродовольчої сфери, відповідають вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 діючого «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого Постановою № 567 Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. зі змінами та доповненнями. Це дозволяє зробити висновок, що здобувач – Федірець Олег Володимирович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри національної
економіки, маркетингу та міжнародних
економічних відносин

Класичного приватного університету

Олена Трохимець
Олена ТРОХИМЕЦЬ